

**ZEDENSCHENNENDE PUBLICATIES
EN
VRIJHEID VAN DRUKPERS (1)**

Een oefening in kritische reflectie op de grondwettelijk gewaarborgde individuele vrijheden.

Jan THEUNIS

«Menselijke vrijheid is geen statische toestand en is dat ook nooit geweest, maar een historisch proces dat de radicale verandering, zelfs de negatie van de gevestigde leefwijze met zich meebrengt.»

H. MARCUSE

«Nieuwe waarheid is dikwijls lastig, vooral voor de machthebbers ; toch is zij temidden van de uitgebreide overlevering van wreedheid en bigotterie het belangrijkste dat ons intelligent maar eigenzinnig geslacht heeft bereikt.»

B. RUSSELL

- (1) De basisgegevens voor het hiervolgend artikel kwamen tot stand in een seminarie-werkgroep onder leiding van Prof. J. De Meyer en J. Vermeulen. Deelnemers waren (auteur artikel niet inbegrepen) : Boogmans Guido, Cools Hugo, Embrechts Jacques en Gelders Herman (overzicht Rechtspraak en Rechtsleer) Verbist Johan (beschrijving van de actuele toestanden), Boon Willem (rechtsvergelijkend hoofdstuk m.b.t. Nederland), Jan Meyers (rechtsvergelijkend hoofdstuk m.b.t. U.S.A.).

DEEL I

Inleiding

1. De Belgische Grondwet van 7 februari 1831 waarborgt op zeer algemene wijze de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten. Uit de Grondwet blijkt echter dat het in de onmiddellijke bedoeling van het Nationaal Congres lag, elkeen de kans te geven zijn politieke of godsdienstige overtuiging kenbaar te maken aan een door hem gewenst aantal individuen.

Eén mogelijkheid om een opinie te verspreiden is de drukpers. In de Grondwet wordt dan ook uitdrukkelijk gesteld dat de drukpers vrij is en als dubbele waarborg stelde men de getrapte verantwoordelijkheid en de bevoegdheid van de jury in (resp. art. 14 en 18 + 98 van de GW.).

2. Dat een dergelijk opvatting over meningsuiting door haar tijdsgebonden karakter veel te eng is kan men de Grondwetgever bezwaarlijk verwijten. De ter bespreking voorliggende problematiek is immers op een destijds niet te voorziene wijze geëvolueerd :

Enerzijds trachten talloze groepen hun medemensen ertoe te bewegen op een welbepaalde wijze hun relatie tot de hen omgevende materiële wereld (als economisch wezen) en tot de andere mens (als erotisch wezen) te beleven.

Anderzijds is de drukpers lang niet meer de enige mogelijkheid om een mening snel en efficiënt te verspreiden. Heel wat communicatiemogelijkheden van het visuele, auditieve en audio-visuele type maken sinds lang een geïntegreerd deel uit van het alledaagse leven van de Westerling ; en het einde van deze evolutie is nog lang niet in zicht.

3. Er stelt zich dus een interpretatieprobleem : Welke, voor 1973 aanvaardbare betekenis kunnen we geven aan de grondwettelijke teksten. Moeten we ons houden aan de restricties «politieke en godsdienstige opvattingen» en «gedrukte geschriften» of niet ?

4. Men zou kunnen vermoeden dat de Europese Conventie tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden door onze wetgever (wegens de ratificatie dd. 13 mei 1955) werd aangezien als een aanvaardbare hedendaagse uitlegging van de in de (oude) Grondwet vastgelegde principes. Bij het aandachtig lezen van de tekst (2) blijkt echter dat - door de vage begripsinhoud van de gebruikte termen - ook uit deze hoek geen echte verduidelijking kan komen.

5. We zijn dus verplicht zelf een antwoord te zoeken voor volgende vragen :

1° : Op welk gebied, en in welke mate mag een Belg vrij zijn mening verkondigen ?

(2) Art. 10, 1° en 2° lid van dit Verdrag.

2°: In hoeverre kan hij gebruik maken van de verschillende communicatiemogelijkheden?

6. We zullen nu pogen de juiste plaats en draagwijdte van deze vragen te bepalen, u een nuttige dokumentatie ter hand te stellen en voorbeeldsgewijze enkele alternatieven te formuleren.

Vrijheid van meningsuiting in een democratische samenleving

7. Een juist antwoord op de konkrete vragen die we hierboven stelden kan slechts gegeven worden wanneer we vooraf de inhoud en het doel van de vrijheid van meningsuiting gevonden hebben.

We willen dan ook eerst, als werkhypothese, volgende definitie van meningsuiting vooropstellen: «Een meningsuiting is elke vorm van expressie die de neerslag uitmaakt van een welbepaalde grondhouding ten opzichte van de werkelijkheid; met de bedoeling anderen te laten delen in het eigen inzicht.»

Wanneer dan de Grondwetgever de vrijheid van meningsuiting als constitutioneel beginsel erkent (3), heeft hij daar motieven toe. Immers een dergelijke vrijheid doet zich niet voor als een geïsoleerde gegevenheid, maar als een functioneel element bij het concipiëren van een staatsvorm.

Wat betekent dit konkreet voor ons land?

We zijn van mening dat België, ongeacht de huidige resultaten, door de Grondwetgever begiftigd werd met een democratische staatsstructuur. Een democratisch gestructureerde gemeenschap is in essentie een gemeenschap die zich tot doel gesteld heeft de kwaliteit van het menselijk leven bestendig op een zo globaal mogelijke wijze te verhogen. Daartoe o.a. wordt een besluitvormingsmodel gehanteerd dat aan elk lid de kans biedt een maximaal aandeel te hebben in elke beslissing die hem aanbelangt.

8. We willen zelfs verder gaan en zeggen dat elke staatsburger ook de plicht heeft om naar eigen vermogen bij te dragen tot het organiseren van een ideale staatsgemeenschap, waarin aan ELK lid de meest optimale kansen tot geluksrealisatie geboden worden.

Het tot stand brengen van een dergelijke maatschappij verloopt bij wijze van een traag groeiproces waarbij een tijdelijke achteruitgang steeds mogelijk is. Daarom is een permanente collectieve auto-critiek onontbeerlijk! Deze vorm van critiek (en «Critiek op het vaderland is een hogere vorm van vaderlandsliefde» zegt US-senator Fulbright) (4) moet geleverd worden door iedereen

(3) De vraag naar het bestaan en de reikwijdte van de vrijheid van meningsuiting als een fundamenteel menselijk recht dat door elke natie moet erkend worden, los van alle opportunitieismotieven, valt buiten het bestek van dit artikel.

(4) FULBRIGHT J.W., «*De arrogantie van de macht*», Utrecht, 1966.

die daartoe in staat is (= iedereen die zich daartoe in staat acht). Het is de taak van de gehele gemeenschap elke situatie-analyse te verwerken om van daaruit tot de vereiste aanpassing te besluiten. Wanneer de «analysten» echter genuilband worden en wanneer elke critiek onmogelijk gemaakt wordt, ontnemt men de maatschappij haar mogelijkheid om een eigen lotsbestemming te bepalen.

De vrijheid van meningsuiting is voor de democratie een *conditio sine qua non* ! Wanneer de burgers gaan gebruik maken van deze vrijheid zal het komen tot harde confrontaties van extreme stellingen, en de machthebbers zullen er niet altijd verheugd om zijn, maar het afschaffen of inkrimpen van de vrijheid van meningsuiting zou onvermijdelijk leiden tot een uitzichtloos immobilisme (cfr. citaten van Russell en Marcuse).

9. We hebben getracht hierboven aan te tonen dat de vrijheid van meningsuiting (*sensu latissimo*) tot een constitutioneel beginsel moet worden verheven om het besluitvormingsmechanisme en de doelstellingen van een democratisch gestructureerde gemeenschap waar te maken.

Wanneer echter een persoon zijn mening veropenbaart, met miskenning van de maatschappelijke finaliteit van het recht op vrije meningsuiting, maakt hij misbruik van dit recht en is de constitutionele bescherming op hem niet van toepassing.

Laster, eerroof, zedenschennis en andere misdrijven kunnen nooit vrijgepleit worden op basis van een recht op vrije meningsuiting.

We willen terloops opmerken dat het bestraffen van misbruiken in het geheel niets te maken heeft met het beperken van de vrijheid van meningsuiting, integendeel ! : Door de vrijheden te beperken verminkt men de democratische rechtstaat, het beteugelen van misdrijven is daarentegen heilzaam voor diezelfde democratische rechtstaat.

De gemeenschap heeft dus de plicht ook op dit terrein alle mogelijke misdrijven te inventariseren. Hier doemt echter een bijkomende moeilijkheid op. Het is namelijk niet voldoende categorieën van misdrijven op te sommen (zoals bij voorbeeld de categorie «zedenschennis»), tevens moeten de grenzen van elk begrip uiterst nauwkeurig vastgesteld worden. Wanneer dit laatste verzuimd wordt veroorzaakt men een situatie van storende rechtsonzekerheid.

10. Zij die hun mening willen uitdrukken over de erotische aspecten van het menselijk leven, kunnen een veroordeling oplopen op basis van art. 383 SWB, wegens «openbare schennis van de goede zeden». Ten behoeve van de rechtsonderhorige moeten er dan nauwkeurige criteria voorhanden zijn die hem leren of zijn zienswijze al dan niet zal bestempeld worden als «zedenschennend».

En wat meer is, wanneer de beoordeling van een dergelijke

meningsuiting bovendien overgelaten wordt aan een (in samenstelling steeds wisselend) college van beroepsrechters, bestaat het gevaar dat dit college **eigen normen** gaat hanteren, die de facto afwijken van de (nergens vastgestelde) normen die in de gemeenschap leven.

In deze hypothese wordt een meningsuiting die normaal onder de grondwettelijke bescherming moet vallen door het college beroepsrechters als **MISDRIJF** veroordeeld !

DIT IS EEN VERMINKING VAN DE VRIJHEID VAN MENINGSUITING !

Censuur ?

11. In België werd de reële gemeenschappelijke toleantiegraad ten overstaan van zedenschennende publicaties nooit nauwkeurig bepaald. Tal van gezagsdragers hebben dan ook gemeend eigen criteria te moeten aanleggen om, op basis daarvan, beperkende maatregelen te treffen tegen publicaties die volgens hen zedenschennend zijn. Hierdoor werd een klimaat geschapen waarin plaats is voor Censuur.

12. **Censuur** is de preventieve controle die de overheid uitoefent op publicaties allerhande en naar aanleiding waarvan, maatregelen zoals een geheel of gedeeltelijk publicatieverbod kunnen genomen worden.

Deze (klassieke) definitie lijkt ons iets te eng, daarom stellen we bij wijze van werkhypothese, volgende definitie van **Censuurmaatregel** voorop : Elk overheidsoptreden waarbij een produkt van de communicamedia (pers, film, radio, TV, enz.), omwille van de daarin vertolkte mening, onttrokken wordt aan het publiek waarvoor het bestemd is, vóór dat deze laatste er kennis van kan nemen is een censuurmaatregel.

13. Deze maatregelen komen in België zeer veel voor, de zedenschennende publicaties zijn er het grootste slachtoffer van.

Wij zijn de stellige overtuiging toegedaan dat, wanneer censuurmaatregelen tegen zedenschennende publicaties ongestoord kunnen genomen worden, ook de weg openstaat voor sancties tegen publicaties met een andere (bij voorbeeld politieke) inhoud.

Dit is een regelrechte bedreiging voor de vrijheid van meningsuiting en een overtreding van art. 18 van de grondwet dat met veel nadruk zegt : «de censuur kan nooit worden ingevoerd».

14. Laten we nu, aan de hand van voorbeelden, onderzoeken hoe de gezagsdragers systematisch pogen de controle te verwerven over-, en censuurmaatregelen te treffen tegen de zedenschennende publicaties.

1. Het verwarde overheidsoptreden verwekt auto-censuur in de distributie sektor. (5).

15. Blijkbaar hebben onze magistraten nogal uiteenlopende opvattingen over het zedenschennend karakter van sommige producten van de massamedia :

— eenzelfde pakket «pornografie» werd anders beoordeeld in, achtereenvolgens : Brugge, Gent (Beroep) en Kortrijk. (6).

— Films die in sommige steden ongestoord vertoond werden, worden elders preventief in beslag genomen (o.a. «Nathalie, l'amour s'éveille» en «Das Wunder der Liebe»). (7).

— Jef Geeraerts en Hugo Claus hebben reeds ondervonden dat de waardering die hun werken genieten bij het Ministerie van Nederlandse Cultuur niet altijd gedeeld wordt door onze rechtbanken. (resp. inzake «Gangreen 1» en «Masceroen»). (8).

2. Echte censuur.

16. a) Op Basis van het Wereldpostverdrag (9) (10) eigenen

(5) 1° Een censuurmaatregel die reeds in het buitenland voorkwam, doch in België evenzeer mogelijk zou zijn, is deze waarbij een publicatie in beslag genomen wordt zogezegd wegens zedenschennende prenten, terwijl men in werkelijkheid de politieke inhoud wil treffen ; we willen even voorbeeldsgewijze een Oostenrijks precedent aanstippen : daar werd aan «Der Spiegel» een verspreidingsverbod van drie maanden opgelegd, wegens het publiceren van een foto van een «Frauenperson mit entblösten Oberkörper in Verführerischer Pose». In werkelijkheid ging het erom de publicatie tegen te gaan van een onderdanig telegram vanwege Schussnig aan Hitler.

(Dit voorbeeld wordt aangehaald door DREESSEN L., «Censuur en Goede Zeden», R.W., 1971-1972, Kol., 402-403.

2° a. «Verdelers van boulevard-pers voelen zich gedwongen tot Zelfcensuur», VERLEYEN F., in De Standaard, 10 aug. 1969, p. 2.

b. «Persagentschap weigert twee tijdschriften te verspreiden», in het Laatste Nieuws, 19 april 1969.

c. «Der Stern in België uit de verkoop genomen», in De Standaard, 8 augustus 1969.

(6) 1° Brugge, 6 april 1971, niet gepubliceerd.

2° Gent, 30 juni 1971, R.W. 1971-1972, kol. 1017-1020.

Later stilzwijgend gesteund door Cass., 7 dec. 1971, R.W., 1971-1972, kol. 1005-1007.

3° Kortrijk, 12 jan. 1972, niet gepubliceerd.

(7) 1° «Alweer een film in beslag genomen te Brussel» ; in Het Laatste Nieuws, 1 febr. 1969.

2° «Niet bewezen dat film 'Nathalie l'amour s'éveille' strijdig is met de goede zeden» ; J.V. in Het Laatste Nieuws, 24 mei 1970.

3° «'Das Wunder der Liebe' strijdig met de goede zeden» ; in De Standaard, 12 sept. 1968.

(8) 1° «Brusselse politie nam 'Gangreen' mee voor nader onderzoek», in De Standaard, 12 sept. 1968.

zie o.m. Cass. 22 febr. 1970, R.D.P., 1969-1970, p. 984.

2° «Hugo Claus gerechtelijk vervolgd», ANDRIES M. in Het Laatste Nieuws, 2 mei, 1968.

(9) Art. 28 van dit verdrag legt een vervoerverbod voor o.a. pornografie op.

(10) Wereldpostverdrag, Wenen, 10 juli 1964 ;

Ratificatie in België : 4 nov. 1965, B.S. 21 dec. 1965 ;

Pasinomie, 1965, II, p. 1532-1533.

de PTT-diensten zich de bevoegdheid toe aangetekende zendingen open te maken en in beslag te nemen, zo het verzonden stuk in hun ogen pornografisch is. Ook als een geraadpleegd officier van Justitie geen bezwaren maakt tegen de verzonden publicatie, gaat de PTT soms tóch over tot vernietiging van het gewraakte stuk ! (11).

b) de Wet van 11 april 1936 (12) geeft aan de ministerraad de bevoegdheid om regelmatig een lijst op te stellen van buitenlandse publicaties die België niet binnen mogen. (13).

3. Beroepsrechtters verwerven een beoordelingsmonopolie over zedenschennende prenten.

17. Een persmisdrijf is een misdrijf waarbij art. 18 van de Grondwet als «alibi» gebruikt wordt om een strafbare daad te stellen. De beoordeling van een persmisdrijf wordt door art. 98 van de Grondwet toevertrouwd aan de Jury (Hof van Assisen). Onze rechtbanken hebben echter nooit veel vertrouwen gehad in de beoordelingsbekwaamheid van een groep lekenrechtters. Daarom hebben zij steeds gepoogd de bevoegdheid van de jury zo veel mogelijk te beperken. Een lacune in de Grondwet bewees vele diensten.

Immers, de Grondwetgever, die de jury bevoegd verklaarde inzake persdelicten, liet het aan anderen over dit begrip te definiëren. Rechtspraak en Rechtsleer verzamelden deze drie elementen die, zo samen aanwezig, het begrip persmisdrijf dekken :

1° Een strafbare meningsuiting, 2° het aanwenden van de drukpers, 3° de redelijke publiciteit voor de geuite mening. (14).

Een restriktieve interpretatie van deze definitie maakte het mogelijk de jury onbevoegd te verklaren voor het beoordelen van :

1° meningsuitingen die niet door de pers, maar door andere communicatiemediën verspreid worden.

2° produkten van de pers die strafbaar zijn omwille van een beeld en niet omwille van de tekst (alleen).

18. We zijn echter zo vrij het niet eens te zijn met deze

(11) «*Post-censuur in België*», in De Volkskrant, 19 november 1969.

(12) Wet van 11 april 1936, B.S., 18-19 mei 1936 ; met «*exposé des motifs*» : in : Pasinomie, 1936, p. 349 e.v.

(13) 1° «*Met die wet werd uiteraard beoogd alle zedenbederf via woord en beeld te weren, maar het staat vast dat vooral de gretig gekochte 'Vie Parisienne' de wetgever daartoe had bewogen*». VELTMAN J. : «*414 schunnige boekjes mogen België niet binnen*», in De Standaard, juni 1972.

Anno 1972 mag «*La Vie Parisienne*» echter weer verkocht worden. De Ministerraad heeft, - op voordracht van de Minister van Binnenlandse Zaken - het verbod immers ingetrokken, tegelijkertijd werd voor 414 onwettelijk geachte publicaties de grens gesloten.

2° STRIJCKMANS F., «*Beschouwingen bij de wet van 11 april 1936*», R.W., 1958-1959, kol. 73 e.v.

(14) Cass., 10 juli 1871, Pas., 1872, I, 17.

Antw., 28 dec. 1951, R.W., 1954-1955, kol. 1304.

Bru., 8 okt. 1952, R.W., 1954-1955, kol. 1299-1302.

stellingen van ons Hof van Cassatie, want: de studie van de Grondwet en de geschiedenis van de totstandkoming ervan, leren ons het volgende: Het nationaal Congres was van oordeel dat het recht op vrije meningsuiting in de Grondwet moest worden opgenomen als **ALGEMEEN BEGINSSEL**.

De toenmalige politieke machtsblokken eisten echter - uit angst voor mekaar - een herhaling van **sommige** toepassingen ervan. De katholieken eisten het recht op vrije, openbare uitoefening van de eredienst (processies) en de liberalen eisten een extra bescherming van de communicatiemedia (om Katholieke **PER**Scensuur te voorkomen).

Hieruit menen we te mogen besluiten dat de houding van het Hof van Cassatie die niet in strijd is met tekst van de Grondwet, des te meer indruist tegen de **geest** van de grondwettelijke bepalingen.

19. Het steeds wisselen van de argumenten die de magistraten aanwenden om de jury onbevoegd te verklaren bewijzen een zeker juridisch opportunisme.

VOORBEELD: inventaris van de argumenten die achtereenvolgens werden aangehaald om het publiceren van zedenschennende prenten (15) niet als drukpersmisdrijf te moeten behandelen.

1. **BĚELDEN** kunnen nooit het voorwerp uitmaken van een persdelict, stelling die bewezen wordt door art. 11 van het dekreet van 20 juli 1831 (16).

Werkelijke grond: de beoordeling van zedenschennende prenten kan toch niet overgelaten worden aan het Hof van Assisen met zijn moeilijke procedure, zijn grote publiciteit, en de nooit te voorspellen uitspraken. (17).

(15) — Het instellen van de jury voor persdelicten is nooit erg succesvol gebleken: YVO: «*Persdelicten en gedrukte prenten*», in De Standaard, 7 februari 1972: «Uit een studie van de heer Marc de Smedt 'Publications Obscènes et liberté de presse' blijkt dat sinds de inwerkingtreding van ons SWB van 1867 de Hoven van Assisen van Limburg, Luxemburg en Namen nog nooit de gelegenheid hebben gehad om een persdelict te behandelen. Voor het Hof van Assisen te Antwerpen gebeurde dat vier maal, voor die van Henegouwen en Luik (ieder) 5 maal, voor die van Oost en West-Vlaanderen respectievelijk vier en drie maal (drie vrijspraken). De laatste Assisenzaak betreffende een persmisdrijf in ons land dateert van 1941! Zij speelde zich af voor het Hof van Assisen van Brabant.»

— Voor een overzicht van de Rechtsleer en Rechtspraak: zie: DE SMEDT M., «*Zedenschennende publicaties en vrijheid van Drukkers*», R.W., 1958-1959, kol. 969-1000.

(16) Art. 11 du décret du 20 juillet 1831 sur LA PRESSE: «Dans tous les procès pour délits de la presse, le jury, avant de s'occuper de la question de savoir si l'écrit incriminé renferme un délit, décidera si la personne présentée comme auteur de délit l'est réellement. L'imprimeur poursuivi sera toujours maintenu en cause, jusqu'à ce que l'auteur ait été judiciairement reconnu tel.»

2. ALLE GESCHRIFTEN én ALLE BEELDEN zonder onderscheid (resp. naar onderwerp of voorstellingsobject) moeten als persdelict behandeld worden. De geest van de Grondwet eist dit.

Werkelijke grond: Een vrijspraak voor de auteur van een eerrovende spotprent van Napoleon III kan tegenover een vreemd staatsman beter verantwoord worden wanneer de vrijspraak door een «volksrechtbank» verleend werd. (18).

3. Alle produkten van de pers vallen onder de Grondwettelijke regeling inzake persdelicten (= cascadeverantwoordelijkheid en bevoegdheid van de jury) uitgenomen één: de ZEDENSCHENNENDE PRENTEN. Immers, een zedenschennende prent kan geen mening uitdrukken.

Werkelijke grond: cfr. 1. (19).

- (17) Cass., 28 maart 1839, Pas., 1839, I, 55.
Gent, 29 jan. 1840, Pas., 1840, II, 38.
Cass., 8 juill. 1901, Pas., 1901, I, 336.
Bru., 3 févr. 1842, Pas., 1842, II, 54.
Bru., 18 juin 1887, B.J., 1887, kol. 1055.
Gent, 10 févr. 1891, Pas., 1891, II, 167.
Liège, 11 juin 1931, R.D.P., p. 720-724.

(18) 1° De belangrijkste reeks beslissingen is de volgende:

1. Corr. Bru., 30 juin 1863, B.J., 1864, p. 24 en Pas., 1864, II, p. 53.
Attendu que ce serait arbitrairement restreindre la portée de l'art. 98 de la Constitution, que d'en limiter les effets aux seuls délits de la presse; qui impliquent l'énonciation d'une opinion. Que cet article s'étend à tous les cas où l'auteur s'est borné à affirmer ou à nier un fait, ou à faire une description quelconque, exempte de tout raisonnement.

2. Een zelfde houding werd aangenomen door het Hof van Beroep: Bru., 4 dec. 1863, B.J., 1864, p. 24.

3. Het Hof van Cass. is eveneens dezelfde mening toegedaan en geeft daarvoor deze argumentatie:

«Attendu qu'en admettant que ces dispositions (= de la Constitution) avaient été provoquées par les nombreuses poursuites dont les écrivains politiques avaient été l'objet sous le gouvernement précédent, qu'elles avaient dès lors pour but principal de garantir la libre discussion des actes du pouvoir, elles s'appliquent pourtant, par la généralité de leurs termes, à tous les écrits publiés par la voie de la presse, quelque soit la matière dont ils traitent, aussi bien aux pamphlets, ou chansons qui peuvent contenir des atteintes aux bonnes moeurs.»

Bovendien verwerpt het Hof de argumentatie van 1939:

«Qu'il suffit de lire ce décret (= 20 juillet 1831) pour se convaincre que le congrès n'a point entendu faire une énumération LIMITATIVE des délits de presse» - vergelijk met voetnoot nr. (30).

Het Hof was echter wel zo voorzichtig de prenten niet mee te vernoemen in de zojuist geciteerde opsomming. Cass., 22 févr. 1864, Pas., 1864, I, 102-110.

2° We herinneren aan de haast profetische woorden van M. de Robaulx: «VOUS LES LIBERAUX, POUR VOUS ENLEVER LE JURY, ON DECIDERA QUE LES DELITS DE PRESSE ET POLITIQUES SONT DES DELITS ORDINAIRES QUE L'ON TROUVERA FACILEMENT MOYEN DE RANGER DANS UNE AUTRE CLASSE DE DELIT», aangehaald door RAUKEM M., in noot bij: Cass. 12 mei 1930, Pas., 1930, I, 211.

- (19) Cass., 17 maart 1890, Pas., 1890, I, 117.

4. ZEDENSCHENNENDE PRENTEN kunnen, net zoals andere prenten een vorm van meningsuitdrukking zijn, maar de correctionele rechtbank is bevoegd wanneer de prent *prima visu* strijdig blijkt te zijn met de goede zeden.

Werkelijke grond : cfr. 1. (20).

Besluit.

20. Al deze voorbeelden bewijzen dat onze gezagsdragers systematisch zichzelf in de mogelijkheid gesteld hebben censuurmaatregelen te treffen tegen zedenschennende publicaties allerhande. De mogelijkheid dat zij zich ook op andere terreinen van de vrije meningsuiting zouden begeven is niet denkbeeldig. Wij zijn nochtans van oordeel dat de beschreven evolutie gedragen wordt door zeer achtenswaardige motieven. Het resultaat is echter bedroevend. Immers de censuurmaatregelen worden steeds getroffen op basis van een **eigen moreel normbesef**.

21. Wanneer we de geest van de Grondwet respecteren vinden we deze alternatieve stelling : «Elkeen heeft het recht vrij zijn mening te uiten over alle onderwerpen die het menselijk bestaan aanbelangen (art. 14 GW), daartoe is het hem toegestaan zich te bedienen van alle beschikbare communicatiemediën (art. 18 GW). Hij die daarbij een misdrijf pleegt wordt geoordeeld door de jury (art. 98)».

Het is nochtans mijn persoonlijke mening dat deze laatste stelling evenmin bruikbaar is. Het Hof van Cassatie heeft gelijk wanneer het zegt dat het Hof van Assisen té veel kwalijke neven-effecten vertoont (cfr. supra) (21), bovendien beschikt ook dit hof niet over de vereiste nauwkeurige beoordelingscriteria (zoals een objectief vastgestelde tolerantiegraad).

We moeten dus dringend een nieuwe weg inslaan. Een aantal concrete voorstellen vindt u in deel III.

Laten we tot besluit een opsomming geven van de krachtlijnen die volgens ons een eventuele discussie moeten beheersen :

1° De Grondwettelijke principes moeten zo ruim mogelijk geïnterpreteerd worden. (art. 14 + 18).

2° Er dient een inventaris opgesteld van alle mogelijke misdrijven.

3° De rechtbanken die over deze misdrijven uitspraak zullen doen, moeten over uiterst nauwkeurige beoordelingscriteria beschikken.

(20) cfr. (6. 2°).

(21) Wij kunnen de heer Procureur-Generaal HAYOIT de TERMICOURT geen ongelijk geven, waar hij de procedure vóór het Hof van Assisen karakteriseert als : «*Lente, spectaculaire, ouvre la porte à mille diversions et par là même parfois un obstacle à la vraie justice*», in een preadvies bij : Bru., 20 maart 1937, R.D.P., 1937, p. 671-683.

DEEL II.

Overzicht van de meest recente, door ons geraadpleegde rechtspraak en rechtsleer.

1. RECHTSLEER

- VANWELKENHUYZEU A., *De quelques lacunes de droit constitutionnel Belge*, in : *travaux et conférences*, blz. 97, Brussel, 1967.
- TROUSSE P.E., TULKENS J., *Les principes Généraux du Droit Penal*, RDP 1969-70, 381.
- RIMANQUE K., *Vrijheid van informatie en vrijheid van mening i.v.m. uitzendingen van radio en TV*, RW 1969-70, 1601.
- DE ZEGHER J., *Enkele beschouwingen rond art. 383, 1 A 4 en art. 385 Strafwetboek*, RW 1969-70, 1713.
- BERENBOOM A., *La censure des films en Belgique*, JT 1970, 505.
- VAN DE VLIEDT E., *Vrijheid van drukpers en informatie*, RW 1970-71, 193.
- MARCHAL A., *Outrages aux mœurs par écrits, images ou objets (origine et évolution des articles 383 et suivants du code penal Belge)*, RDP 1970-71, 953.
- LALLEMAND R., *Considérations sur les bonnes mœurs*, JT 1971, 413.
- LEGROS R., *Considérations sur les motifs*, RDP 1970-71, P. 5 N. 5.
- PIRET J.M., *La protection de la moralité publique*, RDP 1969-70, 415
- COPPIETERS M., «Openbare orde» en «Goede zeden» gecontesteerd, RW 1971-72, 2001, e.v.

2. RECHTSPRAAK

- CASS. 18-9-67 - PAS. 1968, I, 69 - RDP 1967-68, 744 + 990
- CASS. 23-2-70 - RDP 1969-70, 984 - RDP 1970-71, 77 - PAS. 1970, I, 555
- CASS. 22-12-70 - RW 1970-71, 1847
- APP. BRUX. 30-1-69 - PAS. 1969, II, 100 - FICHE RDP JUNI 1970
- APP. BRUX. 7-6-69 - RDP 1969-70, 82 + NOTE - FICHE RDP 1969 - PAS. 1969, II, 217
- APP. BRUX. 26-6-69 SUR TR. BRUX. 7-5-69 - RDP 1969-70, 270
- M. ACC. BRUX. 26-6-69 - JT 1970, 48 + NOTE
- APP. BRUX. 27-11-69 - PAS. 1970, II, 48
- APP. BRUX. 27-3-70 - JT 1970, 327
- APP. BRUX. 27-4-71 - JT 1971, 441
- APP. LIEGE 26-6-68 - J. APP. L. 1968-69, 25 - RDP 1968-69, 994 - PAS. 1968, II, 278 - RW 1969-70, 1732
- TR. CORR. BRUX. 28-5-66 - PAS. 1968, III, 70
- TR. CORR. BRUX. 27-3-68 - RDP 1968-69, 129
- TR. CORR. BRUX. 3-4-68 - JT 1968, 348 - RW 1969-70, 1735
- TR. CORR. BRUX. 7-5-68 - JT 1968, 596 + NOTE - RDP 1968-69, 132 - RW 1969-70, 1733 + 1735
- TR. CORR. BRUX. 26-6-68 - RDP 1968-69, 61 - RW 1969-70, 1736
- TR. BRUX. 22-1-69 (APP. BRUX. 27-3-70) - JT 1969, 139 + NOTE - RDP 1968-69, 994 - RW 1969-70, 1753 + 1734
- TR. BRUX. 12-3-69 - JT 1969, 353 - RW 1969-70, 1733 + 1735
- CORR. BRUX. 29-6-70 - RDP 1970-71, 254

DEEL III.

Mogelijke alternatieven (Hierbij - ter illustratie - een synthese van twee mogelijke alternatieven zoals die geformuleerd werden in de reeds hoger genoemde seminariegroep.)

1ste alternatief :

Uit de documentaire opzoekingen blijkt duidelijk dat de Grondwetgever voor alle Belgen de vrijheid van meningsuiting wenste te waarborgen. Dit houdt in dat elke Belg op gelijk welk gebied en met alle daartoe beschikbare middelen zijn mening kan en mag veropenbaren.

Binnen de kontekst van een staatsgemeenschap is het echter mogelijk dat een individu het beginsel van vrije meningsuiting derwijze misbruikt dat hetzij deze vrijheid zelf, hetzij enig ander beschermd rechtsgoed aangetast wordt .

Daar de vrijheid van meningsuiting (als voorwaarde tot een, juistgerichte en -kreatieve uitbouw van de maatschappij) het volk ten goede komt, was de Grondwetgever tevens van oordeel dat alle mogelijke misbruiken door het volk zelf, naar inhoud, moeten beoordeeld worden. Eén mogelijkheid om een volksoordeel te laten uitspreken werd in de Grondwet (exclusief) vooropgesteld : de «Volksrechtbank», het Hof van Assisen.

Sommige kritieken inzake dit Hof en haar werking (zoals : de lastige procedure, de té grote publiciteit voor de behandelde zaken en twijfelachtige representativiteit van de jury) zijn ongetwijfeld gegrond.

Het onaanvechtbaar grondwettelijk principe van volksoordeel inzake meningsuiting mag echter niet aangetast worden omwille van het onbevredigend funktioneren van een rechtbank.

Ook al brengt deze instelling (Hof van Assisen) in haar actuele vorm geen algemene bevrediging, toch moet de jury haar Grondwettelijke bevoegdheid behouden (of in casu terugwinnen).

Dit sluit evenwel niet uit dat de Wetgever en of de Grondwetgever naar nieuwe vormen voor een «volksoordeel» zouden zoeken.

2de alternatief : (Jan Meyers)

Om verschillende redenen menen wij de oplossing, welke nochtans door de meerderheid van onze voortreffelijke collegae wordt voorgesteld, niet te kunnen aanvaarden. Het zal de scherpzinnige lezer niet ontgaan zijn dat onze collegae vooral, zoniet uitsluitend naar grondwettelijke beginselen verwijzen.

Wij juichen dit toe en hopen dat hun voorbeeld navolging zal vinden bij onze Vertegenwoordigers in de Hoofdstad. Een en ander komt ons nochtans illusoir voor.

De grondwettelijke normen hebben in ons land een vrij geringe normatieve kracht. Het 'Verfassungsgefühl' van de gestelde machten kan ons hoegenaamd niet ontroeren.

Het bezwaart ons hart met zorg dat onze collegae dus blijkbaar gewed hebben op een oud paard dat in de buitenbaan loopt. De jockey is al even oud en ronduit bijziend. Die stuurt het paard recht de eretribune in.

Inderdaad is de procedure voor het Hof van Assisen van aard de zaak de nodige ruchtbaarheid te geven. Is het soms noodzakelijk de goegemeente met luid klaroengeschal kond te doen over de nieuwste zedenschennende publicatie? Wij menen van niet.

Een procedure voor de correctionele rechtbank heeft het voordeel niet zo ophefmakend te zijn. En ze heeft de charme van de eenvoud.

Want, als onze inlichtingen juist zijn, zal de op til zijnde hervorming van de strafvordering geen spectaculaire vereenvoudigingen brengen in de procedure voor het Hof van Assisen. Nog om een andere reden achten wij het standpunt van onze collegae te academisch.

Onzes inziens is het niet opportuun een zo kiese en delicate materie aan het volksoordeel te onderwerpen. Zoals ten overvloede uit recente enquêtes bleek, is dit volksoordeel een denkbeeldige gemene deler van de meest extreme, irrationele en onjuiste opvattingen.

Wij stellen het volgende voor - en de lezer vergeve het ons dat wij dit niet op een meer concrete wijze doen, het ontbreekt ons hiervoor aan de nodige geleerdheid - : Men moet de ethische, religieuze, juridische... krachten - die nieuw zijn en dus vaak extreem en ongenueanceerd - tot bedaren laten komen. Wij missen al te vaak het geduld deze krachten de tijd te gunnen om zich te synthetiseren.

Het ongeduld is de nefaste, cultuur-ondermijnende factor in onze hedendaagse samenleving. Niet dat wij een pastorale rechtsvisie wensen te propageren. Men begrijpe ons niet verkeerd.

In deze delicate materie van de zedenschennende publicaties moet men zich hoeden voor drastische ingrepen. en moet de synthese laten groeien door het spel van sociale en culturele krachten. Een wettelijke tussenkomst is hier niet nodig. Inderdaad, de judiciële structuur biedt voldoende mogelijkheden om een dgl. synthese juridisch te ratificeren.

Men denke o.m. aan het groot aantal principe-arresten dat ons Hof van Cassatie de laatste maanden heeft uitgesproken.

Dit wettigt de hoop dat ook in deze materie - waar de wetteksten zo weinig steun bieden en zo'n grote marge tot discre-

tionair optreden laten - een vrij grote eenvormigheid kan bereikt worden.

Besluit :

Het weder-inschakelen van het Hof van Assisen lijkt ons in deze optiek nog meer onwenselijk. Een legislatieve ingreep is ronduit gevaarlijk en haalt weinig uit.

Wel zijn we er voorstander van dat meer garanties worden geboden tegen een bepaalde vorm van optreden van uitvoerende instanties.

BJILAGE

Verslag van een interview met Mr. J. BULTINCK, dd. 10 maart 1972.

1. De stelling van het Hof van Cassatie in verband met de bevoegdheid van de Rechtbanken.

a) Zo men het aan de beroepsrechter overlaat te oordelen over het zedenschennend karakter van een prent of afbeelding, staat men eigenlijk toe dat hij autonoom bepaalt in welke gevallen het schaamtegevoel van de gezonddenkende doorsnee burger gekwetst wordt. Deze beslissing van de rechter zal afhangen van zijn eigen morele opvattingen en zijn persoonlijke tolerantie ten opzichte van dergelijk produkten. De dubbele fout die hierbij naar voor komt is enerzijds : het feit dat men de moraal in het recht binnensmokkelt en anderzijds het totaal verdwijnen van de rechtszekerheid ; men is dan immers overgeleverd aan de willekeurige beoordeling van de rechters.

b) Wanneer het Hof zegt dat het in strijd zijn van een prent met de goede zeden zo direct blijkt dat de beoordeling van de geuite mening niet nodig is ; is dat duidelijk een beslissing over meningsuiting en dergelijke beslissing is bij de grondwet voorbehouden aan het Hof van Assisen.

2. Alternatiefformulering.

Meningsuiting kan heden (in tegenstelling tot 1830) op zeer verschillende wijzen gebeuren. Ter beveiliging van de vrijheid van meningsuiting moet de maatschappij het recht hebben te bepalen welke gedachten vrijelijk kunnen verspreid worden en welke wijzen van mededeling getolereerd kunnen worden. Vandaar dat alle vormen van meningsuiting moeten kunnen beoordeeld worden.

Zo ook de reclame op de openbare weg, alsmede de 'unordered mail'. De misbruiken die regelmatig door publiciteitsagenten gemaakt worden moeten dringend aan het volksoordeel onderworpen worden. Dit kan zowel langs het gekende kanaal van de vrije meningsuiting en het persmisdrijf, als langs een nieuw te creëren

kanaal van het oordeel over de verantwoorde informatie over consumptiegoederen.

3. Een criterium.

Wanneer men zoekt naar een criterium om sommige publicaties die eventueel strijdig zouden zijn met de goede zeden te beoordelen, moet men zoeken naar een absoluut objectief criterium. Dergelijk criterium kan onmogelijk gevonden worden in de moraal, in artistieke of educatieve waarde van een publicatie en zeker niet in de kostprijs, of andere niet statistisch verwerkbare beoordelingsgegevens. Een objectief wél vaststelbaar criterium is dat van de tolerantie. De tolerantie en haar limieten kunnen gemakkelijk ontdekt worden door rechtstreeks onderzoek, of door de achtereenvolgende beslissingen van het Hof van Assisen.

Zo men een dergelijk criterium zou aanwenden zullen de betekenis van art. 14/18 van de grondwet, alsmede de rechtszekerheid sterk bevorderd worden.

CITAAT :

De hypokriet houdt voortdurend de gangbare moraal in het oog, daarom is hij een wachter van het fatsoen.

(Dirk Wilmars.)

De Standaard 19 dec. 1972, p. 14, rubriek «Overigens».